

A MAGYAR PROLETÁRIRODALOM KUTATÁSAINAK KÉRDÉSEIHEZ

A Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulója az egész magyar nép számára nagy ünnep; de annak, aki a magyar nép történetét, kultúráját, szellemi teljesítményeit kutatja, rendszerezi, őrzi, még fokozottabban feladataira ébresztő, elgondolkodtató. Ismerjük-e eléggé — hogy most már szűken a saját területünkön maradjunk — ennek a korszaknak szellemi életét, irodalmát, kisugárzását?

Nem mondhatják, hogy nem történt semmi ezen a téren; már évek óta antológiák, összeállítások hosszú sora gyűjti csokorba a Tanácsköztársaság irodalmi termését; tanulmányok, emlékezések jelentek meg; s az elmúlt években már a korszak elvi-irodalomtörténeti feldolgozása is elkezdődött, az odavezető utak vizsgálatával József Farkas monográfiájában. S az idei évben is az irodalomtörténet nagy vállalkozásokra készül: kiadni szándékozunk egy nagy négykötetes gyűjteményben a polgári forradalom és a Tanácsköztársaság irodalmi termésének legjavát, és legfontosabb elvi irodalmi megnyilvánulásait, vitáit; tanulmányok sora készül az egyes írók működéséről a Tanácsköztársaság idején (egyenesen éppen ebben a számban olvashatók), József Farkas folytatja munkáját: monográfiát ír a Tanácsköztársaság irodalmáról.

S mégis elégedetlenek vagyunk önmagunkkal: s új kérdések, új kutatási feladatok bukkannak fel. Mert a Tanácsköztársaság 133 napja nem áll elszigetelten; s ha szépirodalmi termése nem is nagy (bár nagyobb, mint gondoltuk), jelentős mint eredő, mint eredmény s végpont, s még inkább fontos mint kiindulópont, mint visszasugárzó emlék, s mint kezdemény. Erről is szoltunk eddig, ezt is hirdették irodalomtörténeti jegyzetek s könyvek, — de a kutatás, az adatok feltárása, az árnyalt értékelés bizonyos mértékben elmaradt a szűkséget s az általános elvi kijelentések mögött.

Mert van a magyar irodalomnak egy vonala, egy ága s áramlata, amely a kialakuló, majd kialakult magyar munkásosztály érzéseit, törekvéseit, helyzetét adja vissza, egy s több csoportja, amely a Tanácsköztársaság bukása után is a munkásság hangját sugározza, a következetes osztályharc alapján áll, a párt eszméivel telített, — s amelynek kiemelkedő, magasba nyúló, de nem elszigetelt s hagyomány nélküli csúcsa: József Attila.

Az 1949—53. közti időben nem túl sok történt irodalomtudományunkban ezen a téren; az alapok lerakásánál tartottunk; s bizonyos, a személyi kultusból fakadó kötöttségek is akadályoztak. Az 1953—56. közti időszak inkább a polgári hagyomány újjaértékelésének ideje volt; az elmúlt két évben vetődtek fel csak ilyen kérdések. Egyfelől megindult a művek kiadása (talán legminta-szerűbben Komját Aladár verseié), a Gábor Andor művek sorozatos megjelenítése is új problémákra ébreszt; Király István, Pándi Pál, Diószegi András

irodalomtörténeti-kritikai munkássága (s talán a magam József Attila-kiadásai) tekinthetők úttörőknek.

Már itt hangsúlyozni kell: a magyar irodalomnak ez az ága — nevezzük proletárirodalomnak, munkásirodalomnak, — nem elszigetelt s nem különálló a magyar irodalom más ágaitól s áramlataitól; nemcsak szerves része a magyar irodalom egészének, hanem állandóan ösztönzést kap tőle s visszahat rá. Ady szerepe a proletárirodalom hangjának kialakulásában, — sőt közönsége formálásában — csak egy példája ennek az állandóan eleven hatásnak.

Mi akadályozta, hogy a felszabadulás óta aránylag keveset szóltak erről az irodalomról? A sok tárgyi okot ne feledjük: felkutatlan adatok, elkallódott folyóiratok, nehezen hozzáférhető anyagok, — bibliográfiák s segédeszközök hiánya. De vannak ennek az elmaradásnak mélyebb okai is: egy bizonyos szektáns áramlat egyfelől, amely — időnként a személyi kultusz hatására — nem szívesen nyúlt hozzá egyes személyek vagy korszakok értékeléséhez, az elmúlt kor bonyolult ellentmondásosságát (s a munkásmozgalmon belül is megmutatkozó ellentmondásokat s problémákat) szerette hallgatással mellőzni; s csak néhány nevet ragadott ki a sok közül. De még sokkal inkább: egy bizonyos megszokottsággal összenőtt esztétikai viszolygás, amely már eleve magasabbra értékelte a polgári, vagy abból kinövő irodalom egyes termékeit, amely az új iránt — ha az eszmei téren jelentkezett — kevésbé volt fogékony, s amelyben — tudva-tudatlanul — politikai-világnézeti fenntartások is munkáltak. Egy-egy harmadrendű polgári író, vagy a „népi” mozgalom valamelyik epigonját hamarabb fogadtuk el, mint a munkásirodalom egy náluk — még művészileg is kiforrottabb — alakját. Új neveket most kell megtanulnunk, nekünk, irodalomtörténészeknek is, új irodalmi centrumokat s folyóiratokat kell a két világháború közti irodalom térképére rajzolnunk.

Irodalomtörténetírásunknak is tehát egyik legfőbb feladata a jövőben: a magyar proletárirodalom történetének kutatása, mégpedig mind az adatfeltárás, s az eseménytörténet megkonstruálása, mind az eszmei s esztétikai problémák tisztázása, mind egyes írói portrék s életpályák megrajzolása. Ehhez az előttünk álló feladathoz szolgál ez a néhány gondolat, — esetleg avval, hogy a későbbi alaposabb kutatás módosítja majd.

A magyar proletárirodalomnak van egy előkészítő-kialakuló szakasza, amely az 1870-es évek közepétől 1919-ig tart. Komlós Aladár, Geréb László s mások kutatásai már kezdenek fényt deríteni arra, hogy előbb lehajló-filantropikus módon, majd „szocialisztikus” igénnyel; előbb a dilettantizmusból kinövő költészet és eseményt nyersen regisztráló novellák formájában alakul s formálódik ez az irodalom. Határozottabb, kialakultabb jelleget az 1900 utáni években kap, akkor, amikor egyrészt a magyar munkásosztály számban is megnő, szervezettségben, öntudatban, s politikai súlyban is erősödik, s ugyanakkor válságba kerül a dualizmus, élesedik az osztályharc; más oldalról a polgári radikalizmus által befolyásolt új irodalom fokozott érzékenysége, az új iránti fogékonysága s jövőt erjesztő tevékenysége hat. Azt hiszem, hogy az előzmények rajzánál éppen az 1905-ös évekre kell fokozott figyelmet fordítanunk; olyan kutatásokra, mint a *Népszava* irodalmi anyagának átvizsgálása (különösen a *Népszava Olvasótár-é*), a munkás-kultúregyesületek s szakszervezetek kulturális munkájának elemzésére. Csizmadia Sándort s elődeit már kezdjük ismerni; de új fénybe kell állítani a proletárirodalom olyan úttörőit, mint Révész Béla, s Barta Lajos; ekkor írt műveik hatása a későbbi évtizedek irodalmára sokkal mélyebb, mint általában gondolják; s végre megnyugtató

módon meg kell rajzolni Ady és a munkásság viszonyának alakulását. S az 1910-es évektől kezdve indul útjára egyre nagyobb erővel s határozottsággal a magyar munkásság arcának egy olyan kifejezője, mint Kassák Lajos, majd nyomában mások; az ő prózáját, szerkesztői munkásságát s főleg költészetét a magyar munkásirodalom *ekkori* egyik legérdekesebb ágának kell tekintenünk. Az 1919-et közvetlenül megelőző érlelődés rajza már többé-kevésbé kielégítően megszületett; József Farkas monográfiájára gondolok, amely — kiegészítve a róla szóló kritikákkal s kiegészítésekkel — alkalmas e kor képének bemutatására.

Kevesebb történt az 1919 utáni magyar proletáriradalom modern, marxista igényű értékelése terén; lényegében máig egykorú cikkekre, állásfoglalásokra, emlékezésekre, — a korban jogosult, de sokban elavult s meghaladott párt-és csoportállásfoglalásokra támaszkodhatunk. Könyvkiadásunk — bár sok adóssága van — e téren lényegesen előbbre tart, mint irodalomtudományunk. Az eddigi előzetes — mintegy csak munkahipotézisként kialakuló — kép a következő: 1919 után a magyar proletáriradalom két ágra szakad, — anélkül, hogy ez a két ág mereven szét lenne választható. Az egyik az emigrációba kényszerült íróké: az emigráció először Bécsben tömörül, itt történik meg az áramlatok szükségszerű szétválása, nézetük tisztázása, csoportok alakulása, elvi álláspontok megfogalmazása; a Kassák-képviselte ág ekkor tér — véglegesen — olyan útra, amely végeredményben a 40-es években a munkásosztályon kívülre, sajátos, kortalan, lehiggadt modernizmushoz visz. A kommunista eszmeiségű irodalomnak egy Petőfi—Ady vonalat képviselő s egy másik, inkább az izmusok eredményeit felhasználó ága küzd; ez utóbbi maga is több csoportban. A bécsi korszak 1923 után már a kialakuló-megmerevedett frontokat mutatja; innen rajzik szét lényegében az emigráció Pozsonyba s Kolozsvárra, Párizsba s Berlinbe. 1923 után a magyar proletáriradalomnak új, életképes műhelyei keletkeznek a weimari Németországban, majd Franciaországban s mindvégig Csehszlovákiában s Romániában. De mindenekelőtt: a Szovjetunióban. Már 1926-tól kezdve megszerveződik s megalakul az ott dolgozó magyar írói tábor; szervezeties, ideológiailag, művészetileg egyre inkább vezető szerepet visz; s amikor a fasiszmus nyomása alatt szétszóródnak a többi tűzhelyek, elhallgatnak a kommunista s baloldali lapok, — vagy egyesek meghajlanak a nyomás alatt, — egyre inkább ez válik egyedüli s fő középponttá. A RAPP magyar szekciójának tevékenysége, majd a *Sarló és Kalapács* irodalomrovata (párhuzamosan a csehszlovákiai *Magyar Nap*-pal és *Az Út*-tal, a kolozsvári *Korunk*-kal) a két világháború közti magyar irodalomnak egyik legjelentősebb középpontja. A fejlődés utolsó fázisát az *Új Hang* jelzi; a népfrontpolitikán felépülő, tág ölelésű, az egész magyar irodalom igazi arcát képviselő irodalmiszellemi középpont s irányító.

S közben: Horthy-Magyarországon fut tovább a másik áram. A kutatás problémája itt kétirányú: annak vizsgálata, miként hat az illegális KMP szervezeties — s bizonyos közvetettebb módon eszmeileg — a magyar irodalom legkülönbözőbb rétegeire, csoportjaira, alkotókra s művekre; hol s mikor lehet tettenérni ezt a befolyást, hatást nézetekben s művekben. (Már eleve látszik: leginkább a forradalmi fellendülés bizonyos időszakaiban, így 1930 körül). S másrésről: a közvetlenül a Párt irányította, szervezte irodalom, a magyarországi kommunista irodalom — vagy a Párttal csak lazábban érintkező, de a munkásmozgalmon belüli; szociáldemokrata vagy más jellegű baloldali csoportok — működésének, tevékenységének, folyóiratainak, megnyilvánulásai-

nak tanulmányozása. Bonyolult folyamat ez: az első kommunista szavalókórusoktól a 100%-ig, az 1930-as évek nagy fellendülésétől a *Gondolatig*, a *Forrástól* az 1942-es *Népszaváig* terjed. Már másutt¹ volt alkalmam kifejezni, hogy a magyar irodalom fejlődésében a baloldali erők kommunisták-vezette tömörülése szempontjából három csomópontot látok: az 1929—1932, 1935—38 s 1942—44 éveket; mindhárom időszakasz — hosszabb előkészítő munka után — kitűnő művek születésének időpontja, erőgyűjtés, új kezdemények kiindulópontja. Ennek az irodalomnak persze nemcsak mozgalmi s vitái, folyóiratai s csoportjai, hanem csúcsei, kimagasló alkotói vannak: egy József Attila összegezi az előtte levő fejlődést, s mutat utat előre is. Az ő művét, — amely persze az egész magyar irodalom fejlődésében jelent új szakaszt, — lényegében ehhez az irodalomhoz tartozónak, ebből kinövőnek kell tekintenünk. (S nem a polgári irodalom csúcának, vagy a „népi” csoport tagjának kell felfognunk.) A haladó irodalmi irányzatoknak alig volt olyan képviselője, aki pályája egyik-másik szakaszán, egyik vagy másik művével ne kapcsolódna hosszabb-rövidebb ideig ehhez a forradalmi áramlathoz.

Ismétlem: mindez csak nagy vonásokban felrajzolt térkép, előzetes vázlat. Már első pillanatra világos, milyen mennyiségű kutatási feladat áll előttünk; mennyi folyóiratot kell átnézni, dokumentumot átkutatni, emléket meghallgatni, mennyi szílat felfedni. S ez persze még csak a kezdet: mert éppen ez az irodalom, amely ezernyi szállal kötődik a mindennapokhoz, a dolgozók életéhez, a történelem eseményeihez, a munkásmozgalom belső életéhez. Ezekkel is meg kell ismerkedni, ha helyesen akarunk ítélni. S olyan irodalmi művekről van szó, amelyeknek szoros a kapcsolata a világirodalom műveivel s áramlataival; s tárgyalásuk és kutatásuk csak úgy lehetséges, hogy figyelembe vesszük a világirodalmi összefüggéseket, s elsősorban azt a bonyolult s hatalmas szellemi áramlatot, amelyet európai munkásirodalomnak nevezünk; meg kell ismerkedni a weimari Németország baloldali irodalmával éppúgy, mint (az eddiginél behatóbban) a Szovjetunió irodalmának fejlődésével s műveivel.

A magyar proletáriradalom őrzi, — sőt ez őrzi legtisztábban, — nemcsak s természetesen 1919, hanem 1910 igazi folytonosságát. Az a lendület s jobbra-törés; a régi megváltoztatásának az a vágya, a tisztultért való az a sóvárgás, az a forradalmas tűz, amely Ady művét jellemzi, s amely a századelejei szellemi-politikai radikalizálódás eredménye, — s amely lényegében azért magával ragadta az egész *Nyugat* körét (habár a *Nyugat* egyes alkotói ezt a fejlődést már ekkor is fenntartásokkal s viszolyogva követték), — tehát ez a lendület s törekvés töretlenül itt él tovább, igazi értelmét megkapva. Van olyan folytonosság is, amely Adytól a moszkvai emigrációig vezet, — van olyan hagyomány, amely a század 10-es éveit öleli össze a 40-es évekkel.

Külön probléma s külön kérdés: mennyiben hat a magyar irodalomnak ez az ága a többire, milyen kölcsönös befolyásokra lehetünk figyelmesek. Azt hiszem, szélesebb felületen történt itt érintkezés, mint gondoltuk; s nemcsak az azonos körülmények közt, azonos feltételek közt küzdő itthoni munkásirodalom s a nem-proletár irodalom viszonya vár kutatásra, hanem azoknak a közvetítő szerveknek szerepe, amelyek az emigrációban született irodalmat eljuttatták hozzánk; az illegálisan bejuttatott kommunista lapokon kezdve a *Le Monde* és a *Prager* könyvkiadó tevékenységéig. S ezek a földrajzilag kívülről,

¹ Vita a népi írókról. (Az MTA Irodalomtörténeti Intézetének vitaülései I.) Bp. 1958: 62—63.

de lényegében legbelülről jött indítások az egész magyar irodalomra termékenyítően hatottak.

Felmerül a kérdés, — s beszélgetésekben, nyilvánosan is felmerült, — vajon minőségben, mondjuk ki: tehetségekben felér ez az irodalmi csoport — akár a *Nyugattal*, akár a „népi” mozgalom íróival? Elég lenne válaszul csak József Attilára hivatkozni; de ne beszéljünk csak őróla; szólhatunk arról is, hogy a többé-kevésbé jelentős tehetségek egész sora; egy Gábor Andor, Balázs Béla, Illés Béla, Barta Sándor, Komját Aladár, Karikás Frigyes, Fábry Zoltán, Barta Lajos működött, — akiknek legjobb műveit csak ma kezdjük megismerni, s akik persze felérnek ha nem is a legkimagaslóbbakkal, (egy Móriczcal például), de az irodalmi áramlatok felső szintjének alkotóival. S ha még számba vesszük Gelléri vagy Nagy Lajos vagy Radnóti Miklós műveinek idesorolható részét, — vagy egy későbbi korszakban Lukács László, Salamon Ernő költészetét, — s mennyi nevet sorolhatnánk még: nálunk még „fel nem fedezett” alkotókat: Kiss Lajost, Kahána Mózes, Sennyei Józsefet, Szilágyi Andrást, — akkor ez a benyomásunk csak megerősödik. S ha az ebbe a körbe tartozó írók műveinek elvi-eszmei magaslátát, tömeghatását, súlyát tekintjük, — ha munkásokat formáló, értelmiségieket magukra-ébresztő voltukról szólunk, — egyszóval, ha hatást s jövőt-formáló erőt tekintünk, akkor a csoport súlyát s jelentőségét nem fogjuk többé lebecsülni.

Persze: félreértés ne essék: sem kritika, sem irodalomtörténet nem azt kívánja a jövőben elérni, hogy a proletárirodalmat a magyar irodalom kizárólagos, egyedüli vonalává tegye, hogy a kutatások köréből kiszorítsuk akár a *Nyugat*, akár a „népi” mozgalom műveit. Csak arról: ezt az irodalmat is kísérjük helyét megillető figyelemmel, állítsuk méltó helyére az irodalomtörténeti kutatásban. Sőt: arra kell törekednünk, hogy minduntalan megmutassuk azokat a szálakat, amelyek a magyar proletárirodalmat a magyar irodalom többi ágaihoz fűzik, hogy bebizonyítsuk, mennyire elválaszthatatlan része ez amannak.

A szűkebben vett irodalomtörténeti kutatásnak s értékelésnek, mint már az eddigiekből is kitűnik, sajátos nehézségekkel s új feladatokkal kell ezen a téren megbirkóznia. Nemcsak azért, mert nagyszámú, eddig ismeretlen anyagot kell felszínre hoznia, (s ebből a szempontból elengedhetetlen a kapcsolat szorosabbra fűzése a Szovjetunió és a Német Demokratikus Köztársaság tudományos intézményeivel), nemcsak azért, mert szinte az egész XX. századi világirodalmat figyelemmel kell kísérni, — hanem azért is, mert ezt a munkát csak a történet-tudománnyal s a párttörténeti kutatással legszorosabb együttműködésben lehet végezni. Nagy, a többi irodalmi ágénál nagyobb — szerepe van itt a közönséggel való kapcsolatnak; kutatnunk kell a munkáskultúrmozgalom, a párt- és szakszervezeti kulturális élet sok területét. Röpiratok, aprónyomatványok, sokszorosított kiadványok, kéziratok, rövidéletű, egy-két számot megért folyóiratok — ezen a területen elsőrendű forrásmunkáink. S a személyes segítség, a személyes emlékezés — a mozgalom tiszteletre méltó résztvevőitől — sokat segíthet munkánkban.

Végül: súlyos s eddig még megoldatlan elvi kérdések, esztétikai-irodalom-elméleti problémák egész sorával kell szembenéznünk. A szocialista realizmus elméletének például nemcsak történelmi kialakulására, fejlődésére fog világosabb fény derülni, mint eddig, hanem szükségesnek látszik, hogy megvizsgáljuk: hogyan alakul ki a szocialista realizmus kapitalista körülmények között, mik az ismérvei olyan jellegű társadalmi berendezkedés esetén, mint a Horthy-

Magyarország, mely alkotókat s műveket tekinthetünk a magyar szocialista-realista irodalom előfutárainak, sőt megvalósítóinak. Anélkül, hogy a későbbi vitáknak elébevágnék, azt gondolom, hogy beszélhetünk megvalósult szocialista-realista művekről 1945 előtt Magyarországon s az emigrációban; hogy például József Attila műve annak tekinthető, — s az övén kívül még jónéhány más oeuvre is. A szocialista-realista irodalom tehát nem 1949 után erőszakkal s művi úton előállított követelmény, s — habár egy időben el is szakították természetes előzményeitől — egészséges szákkal, gyökerekkel kapaszkodik a magyar irodalom egészének termőföldjébe. Felmerülnek nagyszámmal más, műfaji s elméleti jellegű kérdések is: az izmusok problémája, a riport s a tényfeltáró dokumentum-irodalom kérdése, az emlékirat s a mű viszonya, a marxista kritika kérdései. Ez utóbbi kérdés felvetése fontos feladatra is figyelmeztet: a felszabadulás utáni marxista kritika történetének tanulmányozása, beható feldolgozása is soron levő feladat.

Már másutt igyekeztem kifejtetni, hogy nincs szükségünk legendák gyártására; az elmúlt évtizedek megpróbáló, rendkívül bonyolult viszonyai között a helyes utat a legjobbak is csak buktatók, kerülők-árán találták meg. A proletáriródalom kutatása terén sem szabad elkendőzni az ellentmondásokat, sem az eszmei, sem a művészi gyengéket. A magyar irodalom jelenlegi fejlődése érdekében is fokozottan elemeznünk kell a tanulságokat: hogy politikai kifejezést használjak, mind a proletáriródalom (s nem is annyira az irodalom, mint a kritika) szektáns, bizalmatlan, szűkkeblű nézeteit s megnyilvánulásait (ilyenekről beszélhetünk nem egyszer az emigrációban éppúgy, mint idehaza), mind a helytelenül értelmezett tágításnak, a liberalizmusnak jeleit s hatását. Mindezt persze történész módjára: az ilyen jelenségeket is korukból magyarázni, s onnan megérteni. De az, hogy például a szektáns hibákat is elemezni fogjuk, nem jelentheti azt, hogy az egész irodalmat a maga egészében, több évtizedes fejlődésében, mint csupán „szektáns hagyományt” fogjuk fel, mint ahogy József Attila egynéhány tévedéséből, útkereséséből sem azt a következtetést vonjuk már le, hogy elszigetelt, magányos tévelygő.

S evvel hadd kanyarodjunk ismét vissza a folytonosság kérdésére. Az 1953 utáni évek irodalmi vitáiban sokszor szerepelt a folytonosság problémája, az a kérdés, vajon 1945 szakadékot jelent-e az előzmények s az új magyar irodalom között, s mit kell folytatni a két világháború közti irodalom törekvéseiből. Akkor azonban ez a kérdés csak mint a Nyugat s főleg mint a „népi” írók folytonosságának kérdése merült fel; a revizionista ideológiai befolyás is okozta, az elmúlt évek dogmatikus szűkkeblűsége is, hogy a proletáriródalom folytonosságának kérdése fel sem merült. Pedig a magyar irodalom egészének folytonosságán belül, attól el nem választhatóan ott van a magyar munkáirodalom, a magyar proletáriródalom folytonossága is, — mint ahogy a magyar irodalom-történetírásnak s kritikának is van marxista folytonossága, előzménye: olyan előzmények, kezdemények, s eredmények is, amelyeket az eddiginél tudatosabban kell vállalnunk, felhasználnunk s folytatnunk.

Nagy s nehéz munka áll előttünk; Intézetünk s az egész magyar irodalom-történetírás szép és nehéz feladata. A munka megkezdésének pillanatában, — még csak az anyag egy részének ismeretében, — született ez a néhány gondolat.

М. Сабольчи :

К ВОПРОСАМ ИССЛЕДОВАНИЯ ВЕНГЕРСКОЙ ПРОЛЕТАРСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Автор подводит итоги исследования идеологических проблем венгерской пролетарской литературы : он дает характер таких же исследований, проведенных до сих пор, их успехи, неудачи и намечает важнейшие задачи.

Автор подчеркивает, что эта ветвь венгерской литературы (пролетарская литература, рабочая литература) не отгороженная и не стоящая особо от других ветвей венгерской литературы ; она не только органическая часть ее, но постоянно получает от нее побуждение и реагирует на них.

Статья следит за развитием венгерской пролетарской литературы от так называемого подготовительного периода (1870 г.) до периода после 1945 г. Венгерская пролетарская литература после 1919 г. разделилась на две ветви : одна ветвь писателей, вынужденных эмигрировать, другая ветвь образовалась после 40-ых лет и пошла по пути особого внеклассного модернизма.

Статья упоминает об идеологической, художественной роле организации венгерских писателей, образованной в Советском Союзе после 1926-го года.

Наконец статья выдвигает проблему непрерывности в венгерской пролетарской литературе. Не только у венгерской, марксистской истории литературы есть предшественники до 1945-го года, но и у пролетарской литературы. Это надо нам осознать и использовать лучше, чем до сих пор. Перед нашими литературоведами стоит задача точнее исследовать начало пролетарской литературы и согласно их ценности и роли поместить в рамки развития нашей литературы.